

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI No. : 558

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No. : 38

Prof.Dr.

HAKKI DURSUN YILDIZ

ARMAĞANI

İSTANBUL 1995

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI ORDUSU'NUN MODERNİZASYONU İÇİN KURULAN TECHİZÂT-I ASKERİYE NEZÂRETİ VE FAALİYETLERİ

ZEKERİYA TÜRKMEN*

GİRİŞ

Askerî temeller ve fütûhât felsefesi üzerine kurulmuş olan Osmanlı Devleti'nin yükselme devrindeki (1453-1566) malî, iktisadî ve askerî alanlardaki üstünlüğü XVII. yüzyıl başlarından itibaren görülen askerî, siyasî, sosyal ve iktisadî buhranlar sebebiyle sarsılmaya başladı.

Fetihlerde devletin ihtiyacı olan askeri temin etmek amacıyla işleyen Tımar Sistemi bozulmaya başlayınca, iktisadî krizler ve buna bağlı olarak da askerî başarısızlıklar birbirini izledi. Osmanlı Devleti'nin katıldığı savaşlarda genellikle mağlubiyete uğraması, devlet adamlarının BATT'nın teknik ve askerî bakımdan üstünlüklerini kabul etmelerini mecburi hale getirdiği. Bu durumda Devlet, kendini ıslah ederek siyasî-askerî varlığını koruma kaygusuna düştü.

Teknik ve askerî konularda batının üstünlüğü tartışmasız kabul edilince III. Selim (1789-1806) devrinden itibaren ıslahat hareketlerinde önemli bir artış oldu. Yapılan ıslahatların büyük bir bölümü askerî karakterde olup en fazla orduyu ilgilendiriyordu. II. Mahmud (1806-1839) bu ıslahatları daha da genişletip diğer alanlara yaydı. Orduda köklü reformlara girilerek Avrupa standartlarına uygun bir ordu kurulması fikri benimsendi. II. Mahmud ile orduda başlatılan Prusya sistemi eğitim öğretim anlayışı, ordu içersindekilerce hoş karşılanmamakla beraber, Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerinde de önemini korudu. Donanmaya daha çok yatırım yapan Abdülaziz'in aksine II. Abdülhamid daha çok kara ordusu için yatırım yaptı. Devletin varlığını koruyacak dış tehditleri bertaraf edecek olan ordu için büyük harcamalar yapıldı. Son sistem silahlarla modernize edilmiş olan Osmanlı ordusu 1897 yılında girdiği Osmanlı-Yunan harbinden bu sebeple galip çıkacaktı.

A. TECHİZÂT-I ASKERİYE NEZÂRETİ'NİN KURULUŞU

Techizat; lüzumlu olan erzak, malzeme, eşya, silah vesairedir. Techizât-ı Askeriye ise askerî donatım malzemeleri için kullanılan bir tabir olup, silah, cephane, melbûsat, me'kûlat, erzak vesaireyi ifade eder.

Teçhizât-ı Askeriye tabiri, Osmanlı arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre Rumî 1310/Miladî 1894-95 yılından itibaren Osmanlı bürokrasisinde kullanıma gelmiştir.

* M.Ü. Türkiyat Enstitüsü Yakın Çağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Evvla Maliye Nezaretinin bir yan kuruluşu olarak teşekkül eden Techizât-ı Askeriye komisyonu, bilahare bir nezaret haline getirilerek ordunun modernize edilmesi için silah, mühimmat, erzak, vs. alımını gerçekleştiren bir şube haline getirilmiştir.

Osmanlı arşiv belgelerindeki kayıtların haricinde bu nezaretin faaliyetleri hakkında diğer kaynaklarda pek bilgi bulunmamaktadır. Biz bu komisyonun kuruluşunu bulabildiğimiz en eski tarihli belgede olan kaydı yani 28 Eylül 1310/10 Ekim 1894 tarihini kabul edeceğiz¹.

Günümüz Türkiye'sinde "Savunma Sanayii Destekleme Fonu" adı altında faaliyet gösteren kuruma benzer tarzda teşekkül eden Techizât-ı Askeriye komisyonu, her türlü gelir getiren ürünlerden % 6 nisbetinde bir payı yardım adıyla ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için toplayacaktı. Teçhizat miktarı denilen bu meblağ sadece ordunun masraflarına sarf edilecekti. Techizat miktarları ise Ziraat Bankası kanalı ile toplanacaktı².

Techizât-ı Askeriye komisyonundan önce kurulmuş olup askeri amaca hizmet eden bir diğer teşkilat da Te'sisât-ı Askeriye iâne Komisyonudur. Bu komisyonun görevi ise askerî hizmete yönelik tesislerin inşa, tamir, bakım vesairesi ile ilgilenmekti. Büyük bir kısmı efrât, zabitan ve memurlardan toplanan Te'sisât-ı Askeriye İânesi, ordunun donatımı için toplanan bir çeşit "İkrâz-ı Millî" hüviyetinde idi³.

B. TECHİZÂT-I ASKERİYE NEZÂRETİNİN FAALİYETLERİ

Fevkalede askerî harcamalar için yardım toplamak amacıyla kurulmuş olan Techizât-ı Askeriye Nezâretinin bünyesinden 29 Rebiülâhır 1314/8 Ekim 1896 tarihinde yapılan Meclis-i Vükelâ toplantısında bir komisyon oluşturulması kararlaştırıldı. Komisyon'un başkanlığına Evkaf-ı Hümâyûn nâzırı Galip Paşa getirildi. Komisyon azalığına da Şûrâ-yı Devlet azalarından Vahid Bey tayin olundu. Galip Paşa bu göreve tayin olduktan sonra derhal işbaşı yaparak techizât miktarının toplanması için harekete geçti⁴.

29 Şubat 1897 tarihinde toplanan Meclis-i Vükelâ, Osmanlı Yunan Harbi öncesi Devletin içinde bulunduğu olağanüstü durumdan dolayı önemli kararlar aldı. Bu toplantıda silah altına alınacak efradın en önemli ihtiyacının top, mermi vesair techizât olduğu Padişah tarafından açıklanmış ve her türlü ihtiyacın süratle temini için 2 milyon liraya ihtiyaç olduğu tahmin edilmişti. Bu paranın dış borçlanma yoluyla tedariki mümkün olmadığından, yardım olarak halktan toplanması için bütün vilâyetlere duyuru yapılmış; sadece 200.000 lira toplanabilmişti. Toplanan bu paranın 110.000 lirası alınması kararlaştırılan top ve tüfek mermilerine harcanmıştı. İhtiyaç duyulan miktarda para toplanamayınca alınan bir karar üzerine yardım toplayan memurların halkı buna teşvik etmeleri ve süratle bu paranın toplanması istenmiştir⁵.

¹ Techizât Askeriye Nezâreti'nin faaliyetlerine ait Başbakanlık Osmanlı Arşivinde (BOA) bulunan iki adet Techizât-ı Askeriye Nezâreti kataloğu bu araştırmada bize rehberlik etmiştir.

² BOA, Y-A-RES: 72/34, 10.04.1312.

³ Goltz Paşa, Osmanlı Yunan Seferi (1313/1897), (Çev. Erkân-ı Harp Binbaşısı Yakub Şevki), Dersa'âdet 1326, s. 11.

⁴ BOA, Y-A-RES: 83/1, 01.05.1314.

⁵ BOA, Y-A-RES: 85/26, 27.09.1314.

Daha önceleri faaliyet gösteren Te'sisât-ı Askeriye İâne Komisyonu da yeniden bir düzenlemeye tabi tutulmuştu. 8 Ekim 1896 tarihli Meclis-i Vükelâ kararıyla bu iâne komisyonu'nun başkanlığına 2000 kuruş maaşla Ticaret ve Nafi'a Nazırı Mahmut Paşa tayin edilmişti⁶.

R. 1315 yılına gelindiği zaman Techizât iânesinin hedeflenen miktarı olan 2.000.000 liranın toplanamadığı, ancak 850.000 lirasının tamamlandığı anlaşılmaktadır. Tahmin edilenin altında bir miktarda toplanmasının tek sebebi taşra vilayetlerindeki komisyonlarda görevli memurlara verilen 150 kuruş miktarındaki harcırahın az olmasıydı. Sadrazam Rifat Paşa geri kalan 1.150.000 lira tutarındaki iânenin toplanabilmesi için komisyon görevlilerinin toplanan miktarın % 10 nispetinde bir parayı kendi harcamalarında kullanabileceklerini belirtti. Bu kararın vilayetlere ulaşmasından sonra iâne miktarında gözle görülür bir artış olmuştur⁷. Diğer taraftan techizâtı toplamaya memur edilenler için nümüne olarak bir muhasebe cedveli düzenlenerek vilayetlere gönderilmişti. Bu muhasebe cedvelinden anlaşıldığına göre; memurlar önce bir tahkikat yapacaklar, ondan sonra iâneyi toplayacaklardı⁸ (EK. I).

Hükümet, techizât iânesinin toplanabilmesi için bu işle görevli memurların yanında, mahallelerdeki imam ve muhtarlara da görev düştüğünü açıkladı. R. 1312/1896-97 yılında çıkan bir iradeye göre bastırılan biletlerin İstanbul'da ve diğer vilayetlerde görevli olan imam ve muhtarlara dağıtıldığı anlaşılmaktadır. İmam ve muhtarlara bir tenbihnâme kaleme alınmış, buna göre bilet karşılığı toplanan yardımlar bir deftere kaydedilecek, mahallelerdeki kayıtlara bakılarak müslüman erkek nüfus miktarı kadar bilet görevlilere zimmetlenecek, fukara kesim ise bundan muaf tutulacaktı⁹.

Mahallelerdeki imam ve muhtarlara gönderilen biletlerle beraber bir de Techizât İlanı eklenmişti. Bu ilandan anlaşıldığına göre; depolarda askerler için gerekli olan silah cephane vesair levazımâtın yetersiz olduğu açıklanıyor, bunların tedarik edilmesi gerektiği, topçu ve süvari için de hayvana ihtiyaç duyulduğu belirtilerek bunlar için gerekli olan paranın yardım yoluyla halktan toplanması isteniyordu. Bu yardımın yalnız müslüman halktan alınması lazım geldiği belirtildikten sonra çocuklardan, sakatlardan, güçsüzlerden, ordu mensupları ile zabıtan ve medrese talebelerinden alınmaması bildiriliyordu. Yardım için 5, 10, 30, 40 ve 100 kuruşluk olarak hazırlanan biletlerle toplanan para kuruşu kuruşuna merkeze gönderilecekti¹⁰. 1897'de teşekkül eden iâne komisyonunun başına Ticaret ve Nafi'a Nazırı Mahmut Paşa getirilmişti. Bunun emrinde Şûrâ-yı Devlet, Bâb-ı Seraskeri, Divân-ı Muhasebât ve maliyeden gönderilen memurlar bulunacaktı. İâne Komisyonunda vazifeli olan memurlar haftanın dört günü (cumartesi, pazartesi, salı, perşembe) Nafi'a Dairesinde toplanıyorlardı. Komisyon, yardıma herkesin iştirak etmesi gerektiğini şöyle ifade ediyordu:

⁶ BOA. Y-A-RES: 83/22, 05.10.1314.

⁷ BOA. Y-A-RES: 103/39, 15.05.1317.

⁸ BOA. Y-A-RES: 123/16, 1317.

⁹ BOA. Y-A-RES: 83/38, 19.05.1314.

"...Vatan-ı Umûmînin istikmâl ve esbâb-ı intizâmı nâmına mürettep olan şu îâne, asâkir-i muntazama-i redîfe esliha vesairesinin itmâmı için nüfûs-ı zükûr-ı islamiyeye münhasır ise de gayr-ı müslimlerinde yardımı kabul edilecektir"¹¹.

C. TECHİZÂT-I ASKERİYE PARASININ MUHAFAZASI

Techizât-ı Askeriye îâne komisyonlarınca toplanan paranın muhafaza altında tutulması problemi ortaya çıkınca, bu defa da bir muhafaza komisyonu kurulmuştu. Muhafaza Komisyonunun görevleri altı madde halinde şöyle belirlenmişti:

1. Techizât-ı Askeriye parasının muhafazası için padişahın başkanlığında bir reis vekili ve altı azadan kurulu bir komisyon seçilecektir.
2. Muntazam birşekilde her gün merkeze gönderilen Techizât îanesi tahsilât komisyonunda bekletilmeksizin muhafaza komisyonuna makbuzla teslim edilecektir. Bu paralar muhafaza komisyonunun kontrolündeki kasalarda saklanacak, kasaların anahtarları ise reis nezdinde bulunacak, kasalar komisyon heyetinin tamamının hazır olduğu zamanlarda mühürle açılıp kapatılacaktır.
3. Toplanan îâne, satınalma komisyonunun istekte bulunması padişahın da iradesinin alınması sonucu senet karşılığı muhafaza komisyonundan alınarak gereken mahalle sarfedilecektir.
4. Muhafaza komisyonu, her ay sonunda gelir ve giderleri hesap ederek iki nüsha halinde bir cedvel hazırlayacak bunlardan birisi padişaha sunulacak diğeri ise irâde çıktıktan sonra gazetelerde neşredilecektir.
5. Komisyon hesaplamalarını mali usûle uygun olarak düzenleyip kaydedecek bunun için gerekli memurlar padişah tarafından Maliye Nezâretinden seçilecektir.
6. Muhafaza Komisyonu daima bir ihtiyat hazinesi bulunduracaktır¹².

D. TECHİZÂT-I ASKERİYE PARASININ HARCAMALARDA KULLANIMI

Techizât-ı Askeriye îâne Komisyonunca toplanıp muhafaza komisyonunda korunan paralarla nerelere harcamalar yapılacağı da bir plan ile tespit edilmişti. Satın alma işleri için oluşturulan mübayaat komisyonu aşağıda görülen beş maddelik plan dairesinde çalışacaktı.

1. Berrî ve bahrî techizât ve tertibât-ı askeriye için bir satın alma komisyonu teşkil edilmiştir. Tedârîki zor ve elzem olan top tüfek ile bunlara ait fişenk ve cephanelerle, ufak çaplı harp gemileri ve diğerk harp malzemelerini almak için kurulan bu komisyonun fahri başkanı padişah olup bir reis vekili ile altı azası bulunacaktır.
2. Askerlerin techiz edilmeleri için lazım gelen mühimmât ve levazımâtın müfredat ve mahiyeti ait oldukları dairece bildirilecek; padişahın irâdesi alındıktan sonra satınalma komisyonuna havâle edilecektir.

¹⁰ Ceride-i Askeriye nr: 18, 2 Şubat 1896.

¹¹ BOA. Y-A-RES: 83/38, 19.05.1314, lef: 1.

¹² BOA. Y-A-RES: 85/27, 27.09.1314.

3. Satın alma mevcut nizamnâmelere uygun olacak; eşyanın cins tür ve miktarı tespit edildikten sonra gazetelerde yayınlanacaktı. Bundan sonra Avrupa'dan satın alınacak eşya hakkında fabrikatörlerle muhâbere edilerek en müsait şartlarla sözleşmesi hazırlanacak, satın alma işine ait irade çıktuktan sonra ödeme ile ilgili evraklar muhafaza komisyonuna havâle olunacaktır.
4. Komisyon padişahın iradesine uygun olarak makbuz-senet karşılığı satın alma işlerini yürütecek, muhafaza komisyonunda istifade ile alınan malzemenin bedeli basında ilan edilecektir.
5. Satın alma komisyonu alınması uygun görülen eşyanın ödenmesi için muhafaza komisyonu aracılığıyla bir ön araştırma yaptıracak, yeterli paranın olup olmadığını tespit ettirecek şayet yoksa tedarik ettirdikten sonra satın alma işlemine girişecektir¹³.

Yukarıda tespit edilen maddelere göre satınalma komisyonu techizât parasını gerekli harcamalarda kullanılmasını sağlayacaktı. Techizât gelirlerini arttırmayı düşünen hükümet 1900 yılı başlarında devletin ürettiği malların tamamına % 6 nispetinde bir zam yapmış; bu zamlardan dolayı bir yıl müddetince 600.000 Lira hasılat elde edileceği tahmin edilmişken 1901 yılında yapılan hesaplamada 300.000 lira toplandığı tesbit edilmişti. bir kısım techizât bedeli taşralarda mahallî masraflar için kullanıldığından tahminlerin ancak yarısı oranında bir gelir toplanabilmişti.

Hükümet, suistimalleri önlemek amacıyla kanun hükmünde bir kararname neşrederek techizât miktarının toplanmasında aksamalara sebep olan memurların cezalandırılacağını, emekliye ayrıldıkları takdirde maaş bağlanmayacağı tehtidinde bulunmuştu¹⁴. Yine adı geçen kararnâmenin 11. maddesine göre, techizât-ı askeriye bedelini irâde-i seniyye hilâfına kullananlar en ağır şekilde cezalandırılacaklar, görevlerinden alındıkları gibi aileleri de dahil olmak üzere tümü sosyal haklardan mahrum bırakılacaklardı¹⁵.

E. TECHİZÂT-I ASKERİYE KOMİSYONUNDA YAPILAN YENİ DÜZENLEMELER VE TECHİZÂTIN TOPLANMASI

Faaliyet alanını gittikçe genişleten Techizât-ı Askeriye komisyonu 4 Mart 1318/16 Mart 1902'de toplanan Meclis-i Vükelâ kararıyle bir nezâret (Bakanlık) haline getirilerek Raif Paşa nazırlığa tayin olunmuştu¹⁶. Vezir rütbesindeki Raif Paşa'nın muavinliğine Şûrâ-yı Devlet Mülkiye Dairesi azasından Hasan Bey başkâtipliğe, Sadık Bey tayin olunurken altı memur daha görevlendirilmişti¹⁷.

Yeni düzenlemeden sonra techizât tertibinin daha sıkı kontrol edilerek toplanmasına dikkat edilmeğe başlandı. Nitekim Maliye Nazırınının 2 Mayıs 1902 tarihli kararıyla techizâtın maliye memurlarınca toplandıktan sonra tek bir kuruluşuna dahi dokunmadan nezarete gönderilmesi lazım geldiği ifade ediliyordu¹⁸ (EK. 2).

¹³ BOA. Y-A-RES: 85/27, 27.09.1314.

¹⁴ BOA, Y-A-RES: 111/33, 03.12.1318.

¹⁵ BOA. Y-A-RES: Aynı Dosya.

¹⁶ BOA. BEO. Techizât-ı Askeriye nr. 136053, 4 Mart 1318.

¹⁷ Salnâme-i Devlet-i Aliye, 58. sene, H. 1320, Dersâadet 1318, s. 410.

¹⁸ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye nr. 138195, 21 Nisan 1318.

Techizât tertibinin hangi tür ürünlerden ne kadar alınacağı yeniden düzenlenmişti¹⁹ (EK. 3). Mesela Ereğli kömür madenlerinde kullanılmak üzere ormanlardan kesilen ağaçlardan % 2 nispetinde vergi alınacaktı Bahriye Nazırı Hüseyin Paşa ise bütün orman gelirlerinin techizat için verilmesini teklif ediyordu²⁰. Techizât tertibini mahallinde kullananlarla kanun hilâfına kullananların cezalandırılması lazım geldiği tekrar ifade edilirken²¹, hükümet ise nasıl yaparak bu meblağın artırılabilceği yolunda çalışmalar yapmaktaydı²². Komisyonlarca toplanan techizat miktarı Ziraat Bankası kanalıyla merkeze gönderilecekti. Banka Şubelerinin olmadığı yerlerde ise bu işlem postahaneler vasıtası ile gerçekleştirilecek ve yapılacak masraflar ise o yerin mal sandığından karşılanacaktı²³.

Diğer taraftan Te'sisât-ı Askeriye Komisyonu da 1901 yılında yeniden düzenlenmişti. Buna göre komisyon başkanlığına Hasan Bey adında biri tayin olunurken bunun yanında bir başkâtip, kâtip yardımcısı, üç aza, bir evrak ve vezne memuru görevlendirilmişti²⁴. Te'sisât-ı Askeriye îânesinin toplanması için oluşturulan komisyon son derece faal çalışmış gayr-i müslimlerin de yardım etmelerine sebep olmuştu²⁵.

Techizât-ı Askeriye Nezâreti her yıl nereden ne kadar meblağ toplanacağına dair önceden tahminlerde bulunur; tahminlerin çok altında bir miktar toplandığı zaman o mahalde tahkikat yapılır²⁶, aksaklıklar görüldüğü zaman genellikle o bölgenin defterdarı görevden alınır²⁷. Önceleri sadece müslüman halktan alınan techizat bedeli 18 Ağustos 1318-30 Ağustos 1902 tarihli hariciye tezkeresinden anlaşıldığına göre ecnebi halktan ve gayr-ı müslimlerden de alınması kararlaştırılmıştı. Techizat bedeli bunlardan emlak vergisiyle beraber tahsil edilmiş; ecnebiler kapitülasyonlarla kendilerine bazı haklar verildiğini ileri sürerek bu paranın verilmesine karşı çıkmışlarsa da bu dikkate alınmamıştır²⁸. Diğer taraftan techizat bedellerinin artırılması yolunda çalışmalarada devam edilmiştir. İltizama verilen aşar bedellerinin bakıyesi ile hazineye kalan emlak bedellerinin talibi çıkmadığı hallerde bunların techizat tertibine dahil edilmeleri hükme bağlanmıştı²⁹.

Diğer taraftan merkeze uzak bölgelerde bulunan askeri birliklerin fakr u zarûret içerisinde bulunmaları zaman zaman techizat tertibini kullanmalarına sebep olmuştu. 1 Ekim 1902 tarihinde İşkodra vilayetinden gelen bir yazıya göre vilayet mal sandığında mevcut techizat miktarının ümerâ, zabitan ve ordu için sarfedildiği belirtiliyordu³⁰. Techizat tertibini devamlı artırma yollarını arayan Techizat-ı

¹⁹ Bk. Techizat-ı Askeriye Talimatı, Dersa'âdet 1318, s. 2-8.

²⁰ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye nr. 138277, 25 Nisan 1318.

²¹ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye nr. 140435, 12 Haziran 1318.

²² BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye nr. 141156, 26 Haziran 1318.

²³ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye nr. 143617, 26 Ağustos 1318.

²⁴ Salnâme-i Devlet-i Aliye, 57. sene, H. 1319, Dersa'âdet 1317, s. 296.

²⁵ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye nr. 14021, 8 Haziran 1318.

²⁶ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 143354, 18 Ağustos 1318; Halep vilayetinden 6000 lira techizat parası toplanması planlanmışken 3500 lira toplanması defterdârın azlına sebep olmuştur.

²⁷ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 144182, 9 Eylül 1318; Ayrıca bk. 147434, 10 Kanûn-ı evvel 1318.

²⁸ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 143644, 27 Ağustos 1318; Ayrıca bk. 145436, 10 Teşrin-i sâni 1318.

²⁹ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 142896, 5 Ağustos 1318.

³⁰ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 144639, 10 Eylül 1318.

Askeriye Nezâreti ise mahallinde yapılan harcamaların hemen ikmâl edilerek yerine konulması gerektiğini belirtiyordu³¹.

Nitekim toplanan Techizât-ı Askeriye bedelleriyle ordunun ihtiyacı olan bazı malzemelerin satın alınması yoluna da gidilmiştir. İngiltere'de bulunan Armstrong fabrikasına sipariş olunan gemi bedelleri³², tamir amacıyla yurtdışına gönderilen sekiz adet savaş gemisinin 44.000 lira tutan tamir masrafları Bahriye Nezaretinin teklifi Maliyenin ve Techizât Nezaretinin onayı ile iane bedelinden ödenmiştir³³. Ayrıca Osmanlı dumansız barut fabrikası için sipariş olunan pres makinelerinin tutarı olan 750 lira da techizat meblağından ödenmiştir³⁴.

F. TECHİZÂT-I ASKERİYE NEZÂRETİNİN 1903 YILINDAN SONRAKİ FAALİYETLERİ

1903 Yılında da Techizât-ı Askeriye Nezâreti eski heyeti ile göreve devam ediyordu³⁵. Bu yıldan itibaren techizât miktarının toplanması için daha gayretli bir çalışma başlatılmıştır. (EK. 4)

1903 Yılına kadar mirî orman ve madenlerden alınmayan techizât bedeli bu tarihten itibaren alınmaya başladı. Ormanlardan % 6 nispetinde, yeraltı madenlerinden % 1-5, yerüstü madenlerinden de % 10-20 nisbetinde techizât miktarı alınması kararlaştırıldı³⁶. Hükümet bu dönemde techizat gelirlerinin artırılması için devamlı bir faaliyet içerisinde bulunmuştur³⁷.

Techizât-ı Askeriye Nezâretinin kuruluş amacı ordunun silah, mühimmât vs. ihtiyaçlarını ikmâl etmek olduğundan, toplanan paralarla genellikle ordu için lüzumlu olan malzemeler alınıyordu. Bu arada Almanların Krup Silah Fabrikası ile silah alımı konusunda bir anlaşma yapılmış, 300.000 lira tutarında silah ve cep hane alınmıştır. Hükümet bu parayı techizât miktarından karşılamayı düşünmüşse de bu mümkün olmamıştır. Ödemelerde aksama olması fabrikanın İstanbul'da bulunan vekili Huber ile mülakat yapılmasını zaruri kıldı. Huber bu mülakatta, silah siparişinde Osmanlı Devletine öncelik verildiğini belirtiyordu. Huber'in bu ilginç açıklamaları Almanların, Osmanlı Devletini kendilerine mütefik kabul etmek istemelerinden doğan bir strateji olması kuvvetle muhtemeldir³⁸.

Bunun yanında II. ve III. Ordular için alınacak malzemelerin tutarı olan 383.439 liranın techizât bedelinden ödenmesi hükme bağlanmıştı. Harcamalara oranla toplanan techizat bedeli az olduğundan zorluklar çıkıyor³⁹, ayrıca techizat bedelinin askerî alan dışında da kullanılması paranın tükenmesine sebep oluyordu⁴⁰.

³¹ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 144063, 5 Eylül 1318; Ayrıca bk. 145141, 145553, 13 Teşrin-i evvel 1318. Mesela Yemen'de ordu komutanı Zekeriya Paşa techizât parasını kanuna aykırı kullandığından hakkında şikayetler olmuştu. Nezâret sürekli yazılar göndererek bu durumu düzeltilmesini istemiştir. Bk. BEO. Techizât-ı Askeriye: 146025, 28 Teşrin-i evvel 1318; 146272, 2 Teşrin-i sâni 1318.

³² BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 145310, 19 Eylül 1318.

³³ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 148147, 1 Kanûn-ı sâni 1318.

³⁴ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 146413, 9 Teşrin-i sâni 1318.

³⁵ Salnâme-i Devlet-i Aliyye, 59. sene, H. 1321, Dersa'adet 1319, s. 440.

³⁶ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 144849, 13 Teşrin-i sâni 1318.

³⁷ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 148663, 28 Kânun-ı evvel 1318; Mesela nüfus tezkirelerinden dahi 20 para alınması ve bunun techizâta ilavesi emrediliyordu. Bk. nr: 158085, 23 Haziran 1319.

³⁸ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 163066, 9 Eylül 1319.

³⁹ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 171368, 20 Şubat 1319.

⁴⁰ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 164815, 25 Eylül 1319.

Diğer taraftan yurtdışına gönderilen sekiz adet zırhlı savaş gemisinin 461.000 lira tutan tamir masrafları, 180.000 lira tutan diğer üç geminin masrafı ile 960 lira tutarındaki projektör masraflarının teçhizattan ödenmesi kararlaştırıldı. Mesudiye zırhlısının tamir masrafları ise ödenmemiş olduğundan mahkemelik bir durum ortaya çıkmıştır⁴¹.

Her vilayette ayrı ayrı toplanan teçhizat miktarı düzenli bir şekilde gönderilirken⁴², bazı vilayetlerde teçhizat hasılatının değişik yerlerde kullanılması kanûnî müeyyidelerin uygulanmasını gerektirmiştir⁴³. Bazen de vilayetlerle merkez arasındaki muhabere eksikliği karışıklıklara yol açmıştır⁴⁴. Bazı vilayetlerde ise teçhizat usûlsüz kullanılmıştı. Mesela Çankırı'da 377.595 kuruş, Priştine'de 63.740 kuruş, Yenipazar'da 41.000 kuruş, Görice'de 147.000 kuruş kanuna aykırı yerlerde harcanmıştır⁴⁵. Bu yolsuzlukların önlenmesi için 14 Haziran 1903 tarihinde Techizat-ı Askeriye Komisyonunun faaliyetlerini kontrol üzere bir teftiş komisyonu kurulmuştur. Adliye müfettişlerinden kurulu bu komisyon nezarete ait kayıt ve kuyûdâtı incelemeye yetkili idi⁴⁶. Öte yandan Techizat Nâzırı Râif Paşa, 23 Mart 1903 tarihinde sadârete gönderdiği teçhizat bilançolarında tahmin edilen meblağın tamamına yakınının toplandığını ifade ediyordu⁴⁷.

1903 Yılında teçhizat meblağından istifade ile ordunun modernizasyonu uğrunda büyük faaliyetler gerçekleştirilmişti. Çanakkale ve Çatalca istihkâmlarının tahkîmi için alınacak maksim sistem (uzun menzilli) topların teçhizattan ödenmesi kararlaştırıldı⁴⁸. Ayrıca Tophane-i Âmire için lüzumlu olan 330.880 lira tutarındaki (7.5 cm.lik 16 bataryalık) seri ateşli toplarla bunlara ait 340.127 lira tutarındaki alet, edevât ve cephanesinin miktarlarının teçhizattan ödenmesi kararlaştırılmıştı. Techizat Nâzırı ise bu paranın ancak 76.464 lirasını ödeyebileceğini, kalanın taksitle ödenmesinin mümkün olacağını teklif etmekte idi⁴⁹.

1908 Yılına gelindiği sırada Techizat Nezâretinde herhangi bir değişiklik olmadı⁵⁰. Yalnız bu yıl teçhizat parasının çok ihtiyatlı kullanılacağı askerî harcamalar haricinde kesinlikle kullanılmayacağı ifade ediliyordu⁵¹. Fakat buna rağmen, merkeze uzak vilayetlerde paralar merkeze gönderilmeden mahalli komutanlarca yine askerî harcamalar için kullanılmıştı⁵². Vergilerden toplanan teçhizat hissesi yeterli olmayınca, iane biletleri tabedilerek makbuz karşılığı halktan yardımlar toplanmıştır⁵³.

⁴¹ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 212136, 2 Şubat 1319.

⁴² BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 165275, 13 T. evvel 1319.

⁴³ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 165478, 16753, 22 T. sâni 1319.

⁴⁴ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 169703, 10 T. sâni 1319.

⁴⁵ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 152414, 12 Mart 1319.

⁴⁶ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 156998, 2 Haziran 1319.

⁴⁷ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 152296, 11 Mart 1319.

⁴⁸ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 153393, 3 Nisan 1319.

⁴⁹ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 160089, 27 Temmuz 1319.

⁵⁰ Salnâme-i Devlet-i Aliyye, 60. sene, H. 1322, Dersa'âdet 1320, s. 458.

⁵¹ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 191274, 31 Mart 1321.

⁵² BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 1192209, 18 Nisan 1321.

⁵³ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 196158, 9 Haziran 1321.

XX. Yüzyılın başlarından itibaren imparatorluğun Avrupa yakasında giderek dallanıp budaklanan Makedonya ve Bulgaristan Olayları⁵⁴ Avrupa devletlerinin Müdahale etmelerine sebep oluyordu. Bu müdahaleleri azaltmak için ordunun güçlü olması gerekiyordu. Ordu için toplanan teçhizat parasının da bu sebepten dolayı arttırılması; yeni kaynaklar bulunması zarureti ortada idi. Mesela 1905 yılında alınan bir kararla gayr-i müslim halktan alınan şahıs başına 37 kuruş 1.5 para miktarındaki "bedelat-ı askeriye" 50 kuruşa yükseltilerek bunun teçhizat meblağına ilavesi kararlaştırıldı⁵⁵. Öte yandan 1904 yılı bilançolarına göre teçhizat bedeli toplanırken haftalık hasılat 5-6.000 lira civarında olduğu anlaşılmaktadır⁵⁶. Bu bedellerin bazı yerlerde nakdî değil aynî olarak da -buğday, arpa, koyun, keçi gibi- alındığı görülmektedir⁵⁷.

Osmanlı Genelkurmayı 1906 yılında Krup fabrikasına sipariş ettiği topların bedelinin ödenmesi için, aşâr ve teçhizat bedellerini karşılık göstermişti. Techizat bedeli yetersiz kaldığı zamanlarda ise Düyûn-ı Umumiye idaresinden % 4 faizle borç alınacaktı⁵⁸.

Techizat-ı Askeriye Nezaretinde 1906 yılında nazır değişikliği oldu. Râif Paşa görevden ayrılınca yerine Hacı Âkif Paşa tayin olundu; diğer görevliler yerlerinde bırakıldı⁵⁹.

Techizat-ı Askeriye Nezaretinin istatistiklerinden anlaşıldığına göre 1906 yılındaki teçhizat gelirlerin tutarı 1.632.000 lira olup, buna karşılık siparişlerin (silah, cephane vs.) tutarı ise 2.747.768 lira idi. 1.115.768 liralık bir masraf açığı ortaya çıkmıştı. Öte yandan padişahın iradesi ile alımı kararlaştırılan silah ve teçhizat tutarı ise 1.500.000 kûsûr lira olarak tahmin edilmişti. Para yeterli olmadığından ordunun donatımı gibi önemli bir meselenin ciddiyetle ele alınıp yeni kaynaklar temini ile halledilmesi yoluna gidilmiştir⁶⁰. (EK. 5)

Osmanlı Hükûmeti teçhizat bedelleriyle gerçekleştirdiği silah ve mühimmat alımlarında bazen yabancı subayları da aracı olarak kullanılmıştır. bu maksatla Amerikalı Deniz Binbaşısı Buknam Bey, İngiltere'den satın alınacak gemiler için oluşturulan ve teçhizat nezaretine bağlı satınalma komisyonuna faal bir üye olarak atanmıştı⁶¹.

Bu arada hayvanat-ı ehliye vergisinin kaldırılması Techizat Nezaretinin gelirlerinde büyük bir azalmaya sebep olmuştur. Nezaretin gerçekleştirdiği alımlar sırasında gereken para tedarik edilemeyince yabancı bankalardan borç para alınması yoluna gidilmiştir⁶².

II. Meşrutiyetin ilanından sonra ülke içerisinde -özellikle basın da- aşırı bir özgürlük ortamının doğması II. Abdülhamid devri olay ve müesseselerinin tenkidine yol açtı. Deniz ve kara ordusunun levazım ve mühimmatının satın alınması

⁵⁴ Makedonya Meselesi için bk. Zekeriya Türkmen, "Makedonya Meselesinin Ortaya Çıkışında İngilizlerin Rolüne Dair Bir Vesika", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, sayı: 61, (İstanbul 1989), s. 85-106.

⁵⁵ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 196694, 2 Temmuz 1321.

⁵⁶ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 162097, 19 Ağustos 1319.

⁵⁷ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 231628, 6 Şubat 1322.

⁵⁸ BOA, Y-A-RES: 125/129, 22.02.1322.

⁵⁹ Salnâme-i Devlet-i Aliyye, 62. sene, H. 1324, Dersa'âdet 1322, s. 552-53.

⁶⁰ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 214053, 8 Haziran 1322.

⁶¹ BOA. BEO, Techizat-ı Askeriye: 209978, 210234, 207802, 207924, 209449.

⁶² BOA. Yıldız Marûzât Defteri nr: 14593, 14617.

için kurulmuş olan nezaretin, yazışmadan başka bir şey yapmadığı ifade ediliyordu. Basında çıkan haberlere göre Techizât Nezareti'nin vazifesini zaten Maliye Nezareti öteden beri yapmakta idi. Bu durumdan dolayı Techizât Nezareti tenkitlere konu oluyordu⁶³. Bu tenkid ve hücumlara rağmen nezaret vazifesine devam etti. Son faaliyetlerinden birisi de 28 Temmuz 1324 de En-saldo fabrikasından 43.861 lira 43 kuruş tutarındaki top, tüfenk ve barutun alınması olmuştu⁶⁴.

1894 Yılında kurulup Osmanlı ordusunun modernize edilmesi uğrunda hummalı bir faaliyet sürdürmüş olan Techizât-ı Askeriye Nezareti 16 Ağustos 1324/28 Ağustos 1908'de lağvedildi; nezaretin vazifesi bir kalem halinde Maliye Nezaretine aktarıldı⁶⁵.

SONUÇ

XX. yüzyıla girerken batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı dış baskılarını azaltmak, ülke içerisinde de sükûneti sağlamak üzere güçlü bir ordunun varlığına inanan II. Abdülhamit iktidarı döneminde ordunun modernize edilmesine büyük önem vermiştir. Bu amaçla kurulan Techizât-ı Askeriye Nezareti ordu-millet geleneğine sahip Türk Milleti'nin yardımseverlik hislerinden yola çıkarak büyük meblağların toplanmasını hedeflemiştir.

Günümüz modern Türkiye'sinde de mevcut olan "Savunma Sanayii Destekleme Fonu"na çok benzeyen Techizât-ı Askeriye ianesi Osmanlı Devleti'nin her vilayetinde hassasiyetle toplandı. Her ne kadar tahmin edilen para miktarlarına ulaşılmamışsa da azımsanamıyacak derece büyük yardımlar toplanmış; bunların tamamı da ordu adına harcanmıştır.

Bu fonla gerçekleştirilen silah alımları uzun vadede -özellikle I. Dünya Harbi ve istiklal harbinde- Türk Milletinin başarılı bir sonuca ulaşmasında etkili olmuştur.

Techizât-ı Askeriye Nezareti 20. yüzyıla girerken milletin ordusuyla bütünleşmesine sebep olurken, azınlıkların bile bu yardıma gönüllü olarak katılmalarını sağlamıştır.

⁶³ Tanin nr: 9, 27 Temmuz 1324.

⁶⁴ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 252900, 28 Temmuz 1324.

⁶⁵ BOA. BEO, Techizât-ı Askeriye: 253982, 18 Ağustos 1324; Ayrıca bk. Düstür, Tertib-i sâni I, Dersa"âdet 1329, s. 67-68.

EK- 1

TECHİZÂT-I ASKERİY İÂNESİ İÇİN MALİYE MEMURLARININ
KULLANMAK ZORUNDA OLDUKLARI MUHASEBE DEVİR CETVELİ
(BOA. Y-A-RES: 123/16)

TAHKİKÂT					TAHSİLÂT				İRSÂLÂT			
A G N A M	İ H A L E V E M A N E T A Ş A R I	S E L İ A S K E R İ V E T T M E T T Ü	V A R İ D Â T I S A İ R E	Y E K U N	A G N A M	İ H A L E V E M A N E T	V A R İ D Â T I S A İ R E	Y E K Û N	İ R S Â L Â T I Y A P I L A N Ş E Y	İ R S Â L İ Y E N İ N	İ R S Â L M A H A L L İ	numara ve türü

EK-2

RUMÎ 1317-1318/1901-1902 YILLARINA AİT TECHİZÂT-I ASKERİYE
HARCAMALARINI GÖSTERİR LİSTE (İ.Ü. MERKEZ KÜTÜPHANESİ TY.
nr: 8891)

Techizât-ı Askeriye Komsiyonu nr: 15

Techizât-Askeriye Nezaretinin 1317 senesindeki

tahsilâtı : 13.613.519,19 lira

Techizât-ı Askeriye Nezaretinin 1317 senesinden

20 Ağustos 1318'e kadarki tahsilâtı : 22.298.683,29 lira

35.911.203,48 lira

Techizât-ı Askeriye Sarfıyatı :

Mavzer tûfengi ve kruvazör tamirâtı için : 10.550.688,000 lira

ikinci techizât taksiti : 7.138.450,20 lira

Nezaret görevlilerine yapılan harcamalar : 732.841,32 lira

Ziraat Bankasına verilen borç taksiti : 8.000.000,00 lira

Asar-ı Tevfik fırkateyni tamir masrafları : 4.250.000,00 lira

Seri ateşli top esmanı : 4.400.000,00 lira

Fişenk ve barut fabrikası için harcama : 697.530,20 lira

YEKÛN : 35.769.510,32 lira

Sandık Mevcudu : 141.692,16 lira

Umumî Yekûn : 35.911.203,48 lira

مردودہ سائیکل کریر

۸۸ دی ایضاً تاج تاجو تکرہ سائیکل کریر ہوا ہے۔ مخیزان عسکریتہ رنگ نہ عالی اصول سائیکل سپید ضرور سیاہ داو لیا ہوگی مگر ہا تیرہ
یہی دیکھی قسم اوتوہ بربطہ بربطہ سائیکل کریر اوطہ تماماً و درتسہ و نما نہ لکھی رہ گئی کہ کامند سوراہ لکھی اکتسہ اول بقہ نظر اکتی قسم کریر
سقف مقادیر راض اور قیاسہ ایوب خابریہ عمال و افسار لکھی سقف ت ساہرا نہ اوطہ سپر پیکر سائیکل کریر ہا لک درت عد و طوبک
س مہمات و اردات اخذ نسلی لازم ہوئے نہ شور طوبرک سرعت نسلی عمود سقف ت ساہرا تیسفان جرسی دیکھی قسم کریر کچھ معلوم سائی ساہرا تیسری
پور نسلی اوزر ہوں انما بقہ سنہ نہ لکھی سقف مائوہ کچھ کچھ رتوہ اول درت سدی طوبرک نسلی اکتوہ نادری شاد و اکتوہ نسلی اکتوہ
برطہ رہ ۷۷ کاموہ اول کچھ تاجو تکرہ پور نسلی ہا لک درت پور اکتوہ کچھ کچھ تاجو تکرہ پور نسلی ہا لک درت ہا تاجو تکرہ
سقف پور نسلی اکتوہ تکرہ رہ کور نسلی اول بقہ نظر اکتوہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ
بالغ اول نسلی و بقہ سنہ تاجو تکرہ دور اول نسلی تاجو تکرہ و صور معلوم سائیکل مقادیر بطور ہا لک اول بقہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ
دقوعوہ نسلی تاجو تکرہ و فابریہ ہوں سائیکل تاجو تکرہ صورت اعداد ان اکتوہ سنہ نظر تاجو تکرہ سائیکل تاجو تکرہ نسلی اکتوہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ
نما سائیکل اول نسلی مقدر ہا لک درت اول مقدر طوبرک اول سائیکل تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ
تاجو تکرہ نسلی کچھ سولی اکتوہ تاجو تکرہ سائیکل تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ
کور نسلی اکتوہ ایچانک اول سولی تاجو تکرہ ہوں سائیکل تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ

اردو زبانہ مہر تاجو تکرہ سائیکل تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ تاجو تکرہ

EK-5

Techizât-ı Askeriye Tertibi hakkında tadilen kaleme alınan talimat süretidir.

﴿ تجهيزات عسکرية تربیة حقهه تدبیراً قلله آلتان تملیات ﴾

﴿ صور تیدر ﴾

برخی ماده اشو نظامنامهك مواد آتیهسنه تمین اولان اصول وشرائطه توفیاً وظائفی تجهيزات عسکرية به عائد وارداتك جابت وصرقه وبامالك عقديه منحصر اولقی اوزره تجهيزات عسکرية نظارتی نامیه بر نظارت تکمیل اولمشدر .

ایکنجی ماده تجهيزات عسکرية نظارتك تحت ریاستنده بولتی اوزره درت اعضا ايله باش کاتبین مرکب بر قومیسون و امور تحریزه و حسابیه ایچون اون برنجی مادهده محرر هیشلردن مرکب برر قلم ايله بر اوراق اولطه سی بولمجهقدر .

اوچنجی ماده قومیسون دولتجه سبارش و مایه ایدیه جک مهمات ولوازم عسکرية حقهه دوائر متعلقه سنجه تنظیم اولان قوناور اتورلی کوردکن اولوباده اراده سنیه حضرت خلافتیاهی شر فساد اواراقدنصکره نایبه امانته عائد ماملاتك اجراسنه وانامی کاملاً وابقاً تسویه اولان انیالك ناماً کلوب کلدیکنی وکلان قسمنك نه وقت تسلیم ایدیه جکی تحقیق ايله بولنده تعقیبات مقتضیه نك افاسنه مجبور اولدینی کی کرک تأسیسات عسکرية ایاهنسندن کرک تجهيزات عسکرية تربیتندی دخی تدقی و مذاکره ايله تربیدی نه کی اسباب و نایزه متوقف بولدینی دخی تدقی و مذاکره ايله مکلف اولوب خصوصات مسروده حقهه تنظیم ایدیه جک مضطه نظارت طرفندن بلذات عقبه علیای ملوکانه به صرض و تقدیم قلله جقدر .

دورنجی ماده ماده سابقه مذکور اولان تحقیقات و تعقیبات اجرا اولمجه و شاید بولدن طرفلانی دوائر عسکرية دن وسارندن مأمور جالبه

— ۳ —

لرزم کوریتور ایسه بالاسنیدان شر فساد اولمجه اراده سنیه ملوکانه منطوق عالیسی اوزرینه مامله اولمجه و مرتبات میننک دوچار تاخر اولسی ریتادیه اولان آفتانك حکم اراده سنیه حضرت پادشاهی خلافته اولمجه موضوع لهنک غیره بره صرف ایدیلی کی احوال وقوعنده تدقیقات و تعقیبات لازمه نك افاسنی مستنده نظارت طرفندن کدک بالاسنیدان استحصالی ایدیه جک امر و فرمان هایون ملوکانه موجب عالیسنجه آدوجه مأمور تمین واعزام قلله جقدر .

بشنجی ماده تجهيزات عسکرية تربیتك یک اوج بوز اولنالی سنیه مایلیسی ماتری ابتدا سنسندن اعتباراً احتیاجی استغنا حاصل اولمجه به قدر کلفین امالیدن استحصالی بالاراده سنیه حضرت پادشاهی قمر ایکنجه تربیت مذکور بعض ولایات متنازه و مختار بانه خصوصیت حالاری ملا بیه سیاه اراده سنیه ملوکانه دولتجه استغنا قلنان محالردن مانعاً بالجه ولایات شاهانه افراد مکلفنه نك برسنده ایشا ایکنجه اولدقاری انعام و کچی و دوده وسارنه رسمی واعشار و اراضی و املاک و عقار و تمنع و سارنه و برکولریه بدل عسکرینک اصلیاته اعتبار ونسبت ایدیه نك یعنی مستغفات واعشار وارداتندن انقده اولان منافع و معارف حصاری داخل حساب ایدلکسیرین مقدار عمومی سنویسی اوزرندن بوز غرض و رشده التي غرض حسابیه اخذ اولمجه و اخیراً شر فساد اولان اراده سنیه موجب الیسنجه ممالک شاهانه داخل کرک رسونك الفاسیه نك برینه تجهيزات عسکرية ایچون انسی قمر ایدن بوزده ایکی اغانه اقمسی رسومات امانت جلیله سنندن جلب و تحصیل قلله قمر مرتب اولدینی تجهيزات عسکرية ایچون صرف واستعمال قلله جق و طرف دولتن بلدیله ترک واعطای بوزیریلان و خزینیه جلیله ايله مشترکاً جابت ایدلکمه بولنان درت نوع رسوم جزیه شمدیک بوز تیدن مستنا طرفیه جقدر شونکله برابر ذکر اولان ولایات متنازه و مختار نك محضوطی همینه قوای دولت علیه محتاج بولمسنه نظر اشو تجهيزات عسکرية ایچون محال مذکور هاهالیسی طرفندن مجبوری اولیوب بالاختیار واقع اولمجه مشارکت قبول ایدیه جقدر .